

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING FUQAROLIK PROTSESSUAL KODEKSI

I BO'LIM. UMUMIY QOIDALAR

1-bob. Asosiy qoidalar

Oldingi tahrirga qarang.

1-modda. Fuqarolik sud ishlarini yuritish to'g'risidagi qonunchilik

Fuqarolik sud ishlarini yuritish to'g'risidagi qonunchilik ushbu Kodeks va boshqa qonunchilik hujjatlaridan iboratdir.

Fuqarolik sud ishlarini yuritish to'g'risidagi qonunchilik buyruq tartibidagi ishlarni, da'vo tartibidagi ishlarni, alohida tartibda yuritiladigan ishlarni, hakamlik sudining hal qiluv qarori bilan bog'liq ishlarni va chet davlat sudlarining hamda chet davlat hakamlik sudlarining (arbitrajlarining) hal qiluv qarorlarini tan olish va ijroga qaratish bilan bog'liq ishlarni ko'rib chiqish hamda hal etish tartibini belgilaydi.

Agar O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida O'zbekiston Respublikasining fuqarolik sud ishlarini yuritish to'g'risidagi qonunchiligida ko'rsatilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo'lsa, xalqaro shartnoma qoidalar qo'llaniladi.

(1-modda O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

2-modda. Fuqarolik sud ishlarini yuritish vazifalari

Fuqarolik sud ishlarini yuritish vazifalari quyidagilardan iborat:

fuqarolarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy huquqlarini, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini, O'zbekiston Respublikasining huquqlari va manfaatlarini, shuningdek korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, jamoat birlashmalari va fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining (bundan buyon matnda tashkilotlar deb yuritiladi) huquqlari hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qilish maqsadida fuqarolik ishlarini to'g'ri, o'z vaqtida ko'rib chiqish va hal etish;

qonuniylik va huquq-tartibotni mustahkamlashga, demokratiyani, ijtimoiy adolatni, fuqarolar o'rtasida tinchlik va milliy totuvlikni ta'minlashga ko'maklashish;

qonunga va sudga nisbatan hurmat munosabatini shakllantirish.

3-modda. Sud orqali himoyalanish huquqi

O'zbekiston Respublikasining **Konstitutsiyasiga** muvofiq har bir shaxsga o'z huquqlarini, erkinliklarini va qonuniy manfaatlarini sud orqali himoya qilish kafolatlanadi.

Oldingi tahrirga qarang.

Har qanday manfaatdor shaxs buzilgan yoki nizolashilayotgan huquqi yoxud qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatini himoya qilish uchun fuqarolik sud ishlarini yuritish to'g'risidagi qonunchilikda belgilangan tartibda fuqarolik ishlari bo'yicha sudga (sudga) murojaat qilishga haqli.

(3-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

Sudga murojaat qilish huquqidan voz kechish haqiqiy emas.

4-modda. Sudga murojaat qilish shakli

Sudga murojaat qilish:

fuqarolik huquqiy munosabatlardan kelib chiqadigan nizolar bo'yicha — da'vo arizasi shaklida; buyruq tartibida ish yuritish bo'yicha, alohida tartibda yuritiladigan ishlar bo'yicha, shuningdek ushbu Kodeksda nazarda tutilgan boshqa hollarda — ariza shaklida;

Oldingi tahrirga qarang.

apellatsiya va kassatsiya instansiyasi sudlariga murojaat etilganda — shikoyat (protest) shaklida amalga oshiriladi.

(4-modda birinchi qismining to'rtinchi xatboshisi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-yanvardagi O'RQ-661-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.01.2021-y., 03/21/661/0011-son)

Murojaat va unga ilova qilinadigan hujjatlar sudga elektron hujjat tarzida yuborilishi mumkin.

5-modda. Fuqarolik ishi

Fuqarolik ishi ishda ishtirok etuvchi shaxslar, fuqarolik sud ishlarini yuritishning boshqa ishtirokchilari sudga taqdim etgan yoki sud tomonidan talab qilib olingan hujjatlar va sud hujjatlari asosida sud tomonidan shakllantiriladi.

Fuqarolik ishi elektron shaklda shakllantirilishi mumkin.

Elektron shaklda shakllantirilgan fuqarolik ishining qog'ozdagi ko'chirma nusxasi bo'lishi mumkin.

Fuqarolik ishi elektron shaklda shakllantirilgan taqdirda, ishda ishtirok etuvchi shaxslar va fuqarolik sud ishlarini yuritishning boshqa ishtirokchilari hujjatlarni sudga elektron shaklda taqdim etishga haqli. Ishda ishtirok etuvchi shaxslar va fuqarolik sud ishlarini yuritishning boshqa ishtirokchilari sudga taqdim etgan yozma hujjatlar ishga elektron shaklda qo'shib qo'yiladi, shundan so'ng yozma hujjatlar ularni taqdim etgan shaxslarga qaytariladi.

Fuqarolik ishi elektron shaklda shakllantirilgan taqdirda, sud hujjatlari sudyaning (sudyalarning) elektron raqamli imzosi bilan tasdiqlanadi, sud majlislarining hamda protsessual harakatlarning bayonnomalari esa raislik qiluvchining va sud majlisi kotibining elektron raqamli imzosi bilan tasdiqlanadi.

Elektron shaklda shakllantirilgan fuqarolik ishini boshqa sudga yoki o'zga organga o'tkazish axborot tizimi orqali amalga oshiriladi.

6-modda. Sud hujjatlari

Sud ko'rilayotgan va hal etilayotgan masala bo'yicha hal qiluv qarori, ajrim, qaror va buyruq qabul qiladi.

Birinchi instansiya sudi ishni mazmunan ko'rish natijalari bo'yicha hal qiluv qarori qabul qiladi, ushbu Kodeksning **18-bobida** nazarda tutilgan hollarda esa sud buyrug'i qabul qiladi.

Apellatsiya, kassatsiya instansiyasi sudi ishni ko'rish natijalari bo'yicha ajrim chiqaradi.

Oldingi tahrirga qarang.

(6-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-yanvardagi O'RQ-661-sonli Qonuniga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.01.2021-y., 03/21/661/0011-son)

Oldingi tahrirga qarang.

(6-moddaning beshinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-yanvardagi O'RQ-661-sonli Qonuniga asosan chiqarilgan — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.01.2021-y., 03/21/661/0011-son)

Sud qonunda o'zining vakolatiga kiritilgan ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishni ko'rish natijalari bo'yicha qaror chiqaradi.

Sud ish mazmunan hal etilmaydigan masalalarni ko'rish natijalari bo'yicha ajrim chiqaradi.

2-bob. Fuqarolik sud ishlarini yuritish prinsiplari

7-modda. Odil sudlovning faqat sud tomonidan amalga oshirilishi

Fuqarolik ishlari bo'yicha odil sudlov faqat sud tomonidan, ushbu Kodeksda belgilangan qoidalar bo'yicha amalga oshiriladi.

8-modda. Qonun va sud oldida tenglik

Fuqarolik ishlari bo'yicha odil sudlov fuqarolarning jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeyidan, tashkilotlarning esa tashkiliy-huquqiy shaklidan, mulkchilik shaklidan, joylashgan eri, shuningdek boshqa holatlardan qat'i nazar, qonun va sud oldida tengligi asosida amalga oshiriladi.

9-modda. Sudyalarning mustaqilligi va ularning faqat qonunga bo'ysunishi

Fuqarolik ishlari bo'yicha odil sudlovni amalga oshirishda sudyalar mustaqildirlar va faqat qonunga bo'ysunadilar.

Sudyalarning odil sudlovni amalga oshirish borasidagi faoliyatiga biror-bir tarzda aralashishga yo'l qo'yilmaydi va bunday aralashuv qonunga ko'ra javobgarlikka sabab bo'ladi.

10-modda. Taraflar tortishuvi va teng huquqliligi

Fuqarolik sud ishlarini yuritish taraflarning tortishuvi va teng huquqliligi asosida amalga oshiriladi.

11-modda. Sud ishlari yuritiladigan til

O'zbekiston Respublikasida fuqarolik sud ishlari o'zbek tilida, qoraqalpoq tilida yoki muayyan joydagi ko'pchilik aholi so'zlashadigan tilda yuritiladi.

Sud ishlari yuritiladigan tilni bilmaydigan shaxslarga ishga taalluqli materiallar bilan o'z ona tilida to'liq tanishib chiqish, sudda ona tilida yoki o'zi biladigan boshqa tilda so'zlash, ko'rsatuv va tushuntirishlar berish, arz bilan murojaat etish, iltimosnomalar taqdim etish, shuningdek ushbu Kodeksda belgilangan tartibda tarjimonning xizmatlaridan foydalanish huquqi ta'minlanadi.

Ishda ishtirok etuvchi va sud ishlari yuritiladigan tilni bilmaydigan shaxs ishdagi sud hujjatlari berilishini so'rab yozma ariza bilan murojaat etgan taqdirda, unga sud hujjatlari uning ona tiliga yoki u biladigan boshqa tilga tarjima qilib topshiriladi.

12-modda. Sud muhokamasining oshkoraligi

Barcha sudlarda ishlar muhokamasi oshkora o'tkaziladi.

Davlat siriga, farzandlikka olish siriga taalluqli ma'lumotlar mavjud bo'lgan ishlar bo'yicha va qonunda nazarda tutilgan boshqa hollarda ishning muhokamasi yopiq sud majlisida o'tkaziladi.

Ishda ishtirok etuvchi shaxslarning shaxsiy hayoti to'g'risidagi ma'lumotlar oshkor bo'lishining oldini olish, yozishmalar sirini va qonun bilan qo'riqlanadigan boshqa sirni saqlash maqsadida yopiq sud muhokamasi o'tkazilishiga yo'l qo'yiladi.

Ish sudning yopiq majlisida ko'rilayotganida ishda ishtirok etuvchi shaxslar, zarur hollarda esa guvohlar, ekspertlar, mutaxassislar va tarjimonlar ham hozir bo'ladi.

Ishni sudning yopiq majlisida eshitish fuqarolik sud ishlari yuritishning barcha qoidalariga rioya qilingan holda olib boriladi. Sudning yopiq majlisida videokonferensaloqa tizimidan foydalanishga yo'l qo'yilmaydi.

Sudning hal qiluv qarori barcha hollarda oshkora o'qib eshittiriladi.

Qonuniy kuchga kirgan sud hujjatlari taraflarning roziligi bilan yoki shaxsini ko'rsatmagan tarzda sudning rasmiy veb-saytida e'lon qilinishi mumkin, bundan sudning yopiq majlisida qabul qilingan sud hujjatlari mustasno.

13-modda. Sud muhokamasining bevositaligi va og'zakiligi

Sud fuqarolik ishini ko'rayotganda ishga oid dalillarni bevosita tekshirishi: ishda ishtirok etuvchi shaxslarning tushuntirishlarini, guvohlarning ko'rsatuvlarini, ekspertlarning xulosalarini va mutaxassislarning maslahatlarini (tushuntirishlarini) eshitishi, yozma dalillar bilan tanishishi, ashyoviy dalillarni ko'zdan kechirishi shart.

Ishning muhokamasi og'zaki ravishda o'tadi.

Oldingi tahrirga qarang.

14-modda. Ishlarni qonunchilik asosida hal qilish

(14-moddaning nomi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

Oldingi tahrirga qarang.

Sud ishlarni O'zbekiston Respublikasining **Konstitutsiyasi** va qonunlari asosida hal qilishi shart. Sud, agar O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlariga zid bo'lmasa, boshqa qonunchilik hujjatlarini ham qo'llaydi.

(14-moddaning birinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 21-apreldagi O'RQ-683-sonli Qonuni tahririda — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2021-y., 03/21/683/0375-son)

Nizoli munosabatni tartibga soladigan huquq normalari mavjud bo'lmagan taqdirda, sud shunga o'xshash munosabatlarni tartibga soladigan huquq normalarini qo'llaydi, bunday normalar mavjud bo'lmaganda esa nizoni qonunlarning umumiy asoslari va mazmunidan kelib chiqqan holda hal etadi.

Sud O'zbekiston Respublikasining qonuniga yoki xalqaro shartnomasiga muvofiq chet davlatning huquq normalarini ham qo'llaydi.

15-modda. Ishning haqiqiy holati, taraflarning huquq va majburiyatlarini sud tomonidan aniqlanishi

Sud taqdim etilgan materiallar va tushuntirishlar bilan cheklanmasdan, ishning haqiqiy holatlarini, taraflarning huquq va majburiyatlarini har taraflama, to'liq va xolisona aniqlash uchun qonunga muvofiq choralar ko'rishga haqli.

Sud ishda ishtirok etuvchi shaxslarga ularning huquq va majburiyatlarini tushuntirishi, ularni protsessual harakatlarni amalga oshirish yoki amalga oshirmaslik oqibatlari to'g'risida ogohlantirishi hamda ishda ishtirok etuvchi shaxslarga o'z huquqlarini amalga oshirishida ko'maklashishi kerak.

16-modda. Sud hujjatlarining majburiyligi

Sudning qonuniy kuchga kirgan hujjatlari barcha davlat organlari va boshqa organlar, tashkilotlar, mansabdor shaxslar va fuqarolar uchun majburiydir hamda O'zbekiston Respublikasining butun hududida ijro etilishi lozim.

Sud hujjatini bajarmaslik qonunda nazarda tutilgan javobgarlikka sabab bo'ladi.

Sud hujjatining majburiyligi manfaatdor shaxslarni o'z huquqlari va qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini himoya qilish uchun, basharti bularga daxldor nizo sudda ko'rib chiqilmagan va hal etilmagan bo'lsa, sudga murojaat qilish imkoniyatidan mahrum etmaydi.

3-bob. Sud tarkibi

17-modda. Fuqarolik ishining yakka tartibda va hay'atda ko'rilishi

Fuqarolik ishi (bundan buyon matnda ish deb yuritiladi) birinchi instansiya sudida sudya tomonidan yakka tartibda ko'riladi. Sudya ishni yakka tartibda ko'rayotganda va hal qilganida u sud nomidan ish yuritadi.

Oldingi tahrirga qarang.

Muayyan ishni ko'rish uchun sud tarkibi sudyalarning ish hajmi va ixtisoslashuvi hisobga olingan holda, sud tarkibini shakllantirishga sud muhokamasi natijasidan manfaatdor bo'lgan shaxslarning ta'sir ko'rsatishi istisno etiladigan tartibda, avtomatlashtirilgan axborot tizimidan foydalangan holda shakllantiriladi.

(17-moddaning ikkinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 10-martdagi O'RQ-607-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 11.03.2020-y., 03/20/607/0279-son)

Oldingi tahrirga qarang.

Ishni apellatsiya va kassatsiya instansiyasi sudlarida ko'rish uch nafar sudyadan iborat tarkibda hay'atda amalga oshiriladi.

(17-moddaning uchinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-yanvardagi O'RQ-661-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.01.2021-y., 03/21/661/0011-son)

Oldingi tahrirga qarang.

Ishni kassatsiya tartibida takroran ko'rish besh nafar sudyadan iborat tarkibda amalga oshiriladi.

(17-moddaning to'rtinchi qismi O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-yanvardagi O'RQ-661-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.01.2021-y., 03/21/661/0011-son)

Ish hay'atda ko'rilayotganda sudyalardan biri sud majlisida raislik qiladi.

Ishni ko'rish va hal etishda barcha sudyalar teng huquqlarga ega bo'ladi.

18-modda. Sud tarkibining o'zgarmasligi

Bir sudya yoki sud tarkibi tomonidan ko'rilishi boshlangan ish shu sudya yoki sud tarkibi tomonidan ko'rib tugatilishi lozim.

Sudya yoki sudyalardan biri quyidagi hollarda almashtirilishi mumkin:

o'zini o'zi rad qilish yoki sudyani rad qilish ushbu Kodeksda belgilangan tartibda arz qilingan va qanoatlantirilganda;

sudya yo'qligi tufayli ishni o'z vaqtida ko'rishning imkoniyati bo'lmaganda.

Sudya almashtirilgandan so'ng ishni ko'rish boshidan boshlanadi.

19-modda. Sud tomonidan masalalarni hal qilish tartibi

Ishning muhokamasi chog'ida yuzaga keladigan barcha masalalar sudya tomonidan yakka tartibda, ishni sudyalarning hay'ati ko'rayotganda esa sudyalarning ko'pchilik ovozi bilan hal etiladi.

Masala hay'at tarkibida hal qilinayotganida sudyalarning birortasi ham ovoz berishda betaraf qolishga haqli emas. Raislik qiluvchi hammadan keyin ovoz beradi.

Ozchilik tomonida qolgan sudya sud hujjatini imzolashi shart va alohida fikrini yozma shaklda bayon qilishga haqli. Sudyaning alohida fikri konvertga solinib muhrlangan holda ishga qo'shib qo'yiladi, biroq o'qib eshittirilmaydi. Ishda ishtirok etuvchi shaxslar sudyaning alohida fikri bilan tanishtirilmaydi. Yuqori instansiya sudi sudyaning alohida fikri bilan tanishishga haqli.

Oldingi tahrirga qarang.

20-modda. Ishni ko'rishda sudyaning takror ishtirok etishiga yo'l qo'yilmasligi

Ishni birinchi instansiya sudida ko'rgan sudya, agar sudning hal qiluv qarori apellatsiya yoki kassatsiya instansiyasi sudi tomonidan bekor qilingan bo'lsa, bu ishni takroran ko'rishi mumkin emas, bundan yangi ochilgan holatlar bo'yicha ishlarni ko'rish, shuningdek sirtdan ish yuritish tartibida qabul qilingan hal qiluv qarorini qayta ko'rish hollari mustasno.

Ishni birinchi instansiya sudida ko'rgan sudya shu ishni apellatsiya yoki kassatsiya instansiyasi sudida ko'rishda ishtirok etishi mumkin emas.

Ishni apellatsiya instansiyasi sudida ko'rishda ishtirok etgan sudya shu ishni birinchi instansiya yoki kassatsiya instansiyasi sudida ko'rishda ishtirok etishi mumkin emas.

Ishni kassatsiya instansiyasi sudida ko'rishda ishtirok etgan sudya shu ishni birinchi instansiya yoki apellatsiya instansiyasi sudida, yoxud kassatsiya instansiyasi sudida mazkur Kodeksning [419³-moddasiga](#) muvofiq takroran ko'rishda ishtirok etishi mumkin emas.

(20-modda O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 12-yanvardagi O'RQ-661-sonli Qonuni tahririda — Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 13.01.2021-y., 03/21/661/0011-son)

4-bob. Sudyani va protsessning boshqa ishtirokchilarini rad qilish

21-modda. Sudyani rad qilish asoslari

Quyidagi hollarda sudya ishni ko'rishi mumkin emas va rad qilinishi lozim, agar u:

- 1) shu ish ilgari ko'rilganida sudya sifatida ishtirok etgan bo'lsa va ushbu Kodeks talablariga muvofiq ishni ko'rishda takror ishtirok etishiga yo'l qo'yilmasa;
- 2) ishning natijasidan shaxsan, bevosita yoki bilvosita manfaatdor bo'lsa yoxud uning xolisligi va beg'arazligiga shubha tug'diradigan boshqa holatlar mavjud bo'lsa;
- 3) shu ish ilgari ko'rilganida hakamlilik sudining sudyasi, prokuror, ekspert, mutaxassis, tarjimon, sud majlisining kotibi, guvoh va vakil sifatida ishtirok etgan bo'lsa;
- 4) taraf yoki ishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslarning qarindoshi bo'lsa;
- 5) ishni ko'rayotgan hay'at tarkibiga kiruvchi sudyaning qarindoshi bo'lsa.

22-modda. Prokuror, ekspert, mutaxassis, tarjimon va sud majlisi kotibini rad qilish asoslari

Ushbu Kodeks 21-moddasining [2](#) va [4-bandlarida](#) ko'rsatilgan rad qilish asoslari prokuror, ekspert, mutaxassis, tarjimon va sud majlisi kotibiga nisbatan ham tatbiq etiladi.

Agar ekspert, mutaxassis va tarjimon taraflar yoki ishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslarga xizmat yuzasidan yoxud boshqacha tarzda qaram bo'lsa, agar ekspert va mutaxassis ham taftish o'tkazgan yoxud xulosa bergan bo'lib, ularning materiallari mazkur ishni qo'zg'atishga asos bo'lib xizmat qilgan bo'lsa, ularni rad qilish to'g'risida ariza berilishi mumkin.

23-modda. Rad qilish haqida ariza berish

Ushbu Kodeksning [21](#) va [22-moddalarida](#) ko'rsatilgan holatlar mavjud bo'lsa, sudya, prokuror, ekspert, mutaxassis, tarjimon, sud majlisi kotibi o'zini o'zi rad qilish haqida arz qilishi shart. Ishda ishtirok etuvchi shaxslar ham shu asoslarga ko'ra ularni rad qilish haqida arz qilishi mumkin.

Prokurorni, ekspertni, mutaxassisni, tarjimonni, sud majlisi kotibini rad qilish sudning tashabbusiga ko'ra ham ko'rib chiqilishi mumkin.

Rad qilish haqidagi arz asoslantirilgan bo'lishi va ishni mazmunan ko'rish boshlanguniga qadar ma'lum qilinishi lozim. Rad qilish asosi sudga yoki rad qilinayotgan shaxsga ishni ko'rish